

**“CEHENNEMDEN SELAM” ROMANI ÖRNEĞİNDE İLK
DÖNEM (1927-1940) TARİHİ-MACERA ROMANLARDA
KANONİK SÖYLEM YAHUT ANGAJE EĞİLİM**

*Murat KACIROĞLU**

ÖZET

Uluslaşma sürecinin Batı toplumlarındaki gelişim macerasına bakıldığında dil ve edebiyatın bu süreci geliştiren ve kökleştiren bir işlevi yerine getirdiği görülmektedir. Ulus bilincinin halk tabaklarınca benimsenmesi için edebiyatın resmî söylemin emrine girmesi, yazar ve sanatçıların resmî ideolojinin tarih ve toplum algısını yansıtmaya amaçlı metinler yazması anlamına gelmektedir. Edebiyatın böyle bir siyasal işlevi yerine getirmek üzere ayarlanması “kanon” kavramıyla da ifade edilmektedir. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte yaşanan süreçte Türk edebiyatı içinde de kanonik söylemlerin geliştiğini görmekteyiz. Tarihî-macera romanlarda da Cumhuriyet ideolojisinin şekillendirdiği tarih ve millet algısının dile getirildiği görülmektedir. Turhan Tan’ın “*Cehennemden Selam*” adını taşıyan romanında Osmanlı tarihine bu anlamda bir bakışın şekillendirildiğini söylememiz mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, kanon, roman, tarihî-macera romanı, Osmanlı, resmî söylem.

* Yrd. Doç. Dr, Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, m.kaciroglu@mynet.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

**CANONICAL DISCOURSE OR ENGAGED TREND IN
THE FIRST PERIOD HISTORICAL-ADVENTURE
NOVELS (1927-1940) IN THE EXAMPLE OF
“CEHENNEMDEN SELAM” (NOVEL)**

ABSTRACT

When it was looked for national process of adventure in the western society is seen that language and literature this process developing and rooting. Public awareness for adoption by commons into the official pronounciation in order is mean to write writers and artists text wihich reflect the official ideology of the society for the perception. To fulfill the political function of literature to such an adjustment is defined with canon concept. From Ottomans to the Republic in the process experienced in transition. In Turkey the literature that could be seen in the development of canonic discourse pronounciation. Adventure Historical in novel is seen that stated perception of History and shaped the ideology of the Republic of the nation. Turan Tan’s novel called greetings from the hell in this sense, an overview of the history of Osmanlı been shaped it is possible to tell.

Key Words: Literature, canon, novel, novel of historical-adventure, Ottoman, official discourse.

Giriş

Ulus-devlet modelinin gelişimi ile modernlik arasında kurulan bağ, şüphesiz çok uluslu ve mutlakıyetçi biçimlerle karşılaştırıldığında milliyetçilik gibi modern sayılabilecek bir ideolojik söylem içinde üretilen düşünsel algının bir sonucu olarak değer kazanmaktadır. Çoğulculuktan tekilciliğe, cemaat zihniyetinden yazılı kanun ve kurallarla işleyen toplum algısına doğru gelişen bu sürecin Batı toplumlarındaki gerçekleşme biçimiyle Doğu toplumlarındaki özellikle de Türk toplumundaki gerçekleşme biçimi şüphesiz derin farklılıklara sahip iki ayrı modernleşme biçimi olarak değerlendirilmelidir. Buna karşın birbirinden farklı olarak gelişen bu süreçlerde, çeşitli toplumsal ve kültürel aygıtların kullanılarak yeni bir söylemin ve bu söylemin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

üreteceği yeni bir sosyal kültürel ve tarihsel algının hem Batı uluslaşma süreçlerinde, hem de Türk uluslaşma sürecinde aynı değerde geliştiği bilinen bir durumdur. Ulus-devlet modelinin üretilmesi ve bu anlamda yarı feodal ve çoğulcu bir sosyal yapıdan gelen toplumların ulus bilincini özümseyip içselleştirebilmesi için kullanılan sosyo-kültürel aygıtların başında, hiç şüphesiz edebiyat gelmektedir. Bu anlamda ulus-devlet modelinin ihtiyaç duyduğu birey-insan tipinin üretilmesinde tarih, hukuk gibi dil ve edebiyat da millet kavramının başat unsurlarından biri olarak görülmüştür. Gregory Jusdanis “*Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür-Millî Edebiyatın İcat Edilişi*” adlı çalışmasında Avrupa’daki milliyetçi düşüncenin en temel anlayışının dil ve edebiyatın milletle bir tutulması olduğunu ve bu anlamda dilin bir milletin tekilliğinin en derin ifadesi ve millet şuurunu paylaşan insanların edebiyatı kendilerini yansıtan hayali bir ayna olarak gördüklerini ifade eder.¹ Edebiyata yüklenen bu anlam, yeni ve modern bir söylemle yola çıkan ulus-devlet modeli için, başka bir işlevi de beraberinde getirmektedir ki bu da edebiyat ve dile yapay bir müdahaleyle, bunları ulus-devlet bilincini üreten ve geliştiren birer propaganda aygıtı hâline dönüştürmektir. Bu düşünce biçiminin temelde milliyetçi söylemin geliştirdiği ideolojik ve siyasal bir biçim olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Edebiyatın bu şekilde araçsallaştırılıp dönüştürülmesi ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan edebî metinlerin de ulus-devletin veya resmî ideolojinin kabul ettiği ve desteklediği sosyal ve siyasal hayat biçimlerini, ideolojik ve tarihsel kabulleri toplum katmanlarına benimsetmek için kullanıldığını ifade etmek gerekir.

Edebiyatı bu anlamda bir aygıt hâline dönüştürüp, onu resmi veya ideolojik söylemin üretildiği bir alan olarak belirleme faaliyeti ve bu şekilde bir söylem üretme işi için Batı kaynaklı bir terim olan *kanon* kelimesi kullanılmaktadır. Kelimenin bu anlamdaki kullanımında, sadece resmî söyleme veya ulus-devlet bilincinin üretilmesine uygun bir edebiyat kastedilmemekte farklı ideolojik söylemlerin kendi düşünsel yapılarına uygun bir edebiyat üretimi de kanon kavramıyla isimlendirilmektedir. Jusdanis, edebî

¹ Gregory Jusdanis, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür-Millî Edebiyatın İcat Edilişi*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1998, s. 76.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kanonu bir anlatılar toplamı olarak, bir cemaatin üyelerinin ortak bağlarını anlamalarını sağlayan bir hikâyeler toplamı olarak tanımlar.² Selçuk Çıkla da, bu tanımdan hareketle Türkiye’de çeşitli siyasal ideolojilere ve kesimlere ait edebiyat kanonlarının oluştuğunu ifade eder. “Bu kesimler Ülkücü/Milliyetçi/Turancı, Marksist, İslamcı, Kemalist adı verilebilecek olan topluluklardır. O halde Türkiye’de bu kesimlere ait yani Ülkücü/Milliyetçi/Turancı bir edebiyat kanonu, Marksist bir edebiyat kanonu, İslamcı bir edebiyat kanonu, Kemalist bir edebiyat kanonunun varlığı açıkça görülecektir. Bu kesimler kendilerine ait edebiyat kanonuna uyan eserlere ağırlık vermekte, onları okumakta, onların okunması için çaba harcamakta, yayınevleri de kendi kanonlarına uyan bu eserleri sık sık basmaktadır.”³ Murat Belge ise, uluslaşma sürecini geç tamamlayan ulus-devletlerin edebiyatlarında kanonun önemli bir aygıt olarak kullanıldığını söyledikten sonra, uluslaşma süreciyle birlikte kurulan devletlerin oluşumunun gerilimli geçtiğini ve bunun da edebiyatta kanonun oluşmasına neden olduğunu ifade eder. Bu anlamda da Türkiye’deki çeşitli aygıtların kanonu ürettiğini belirtir. Belge’ye göre İngiltere’de ve ulus-devletini görece sükûnet içinde, kendisiyle barışık olarak kurmuş ülkelerde (bunların sayısı çok değil) kanon yoktur, çünkü ortada ‘bu kanondur’ diyecek bir otorite yoktur. Türkiye gibi ülkelerde; devlet, parti, ideoloji, din gibi yüce ve yüksek, tam ya da yarı kutsal bir aygıtın bulunduğu ve devlet sanatçısı, parti sanatçısı, ideoloji sanatçısı, rejim sanatçısı olarak kimlerin kanon içinde yer alması gerektiğini belirleyen aygıtların varlığı kanonu önemli bir sorun hâline getirmektedir. Yani Türkiye’de de bir kanon oluşturma çabası çok eskiden beri vardır, fakat bu çabanın başarılı olduğunu söylemek güçtür.⁴ Orhan Tekelioğlu, kanon kelimesinin kilise tarafından okunması özellikle önerilen ve Tanrı düşüncesinin tanınmasında yardımcı olacak bir dizi kitaptan kanonik eserler olarak söz edilmeye başlandığını ifade ettikten sonra kelimenin ulus-devletlerin kurulma sürecinden sonra sekülerleşmiş ulus-devletin kendi ku-

² age, s. 76.

³ Selçuk Çıkla, “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Yıl:4, Sayı:13-14, 2007, s. 50.

⁴ Murat Belge, “Türkiye’de Kanon”, Kitap-lık, Sayı: 68, Ocak 2004, s. 54-59.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ruluş anlatısını anlatan edebî metinler için de kullanılmaya başlandığını belirtir.⁵

Türkiye’de siyasal ideolojilere paralel gelişen edebiyat kanonlarının Tanzimat’la birlikte oluşmaya başladıklarını söylemek mümkün gözükmekle birlikte Selçuk Çıkla’ya göre ancak II. Meşrutiyet’ten sonra devlet, parti, rejim ve ideoloji aygıtlarınca bir kanon oluşturma fikrine uygun edebiyat yapılmasına çalışılmış ve bu yolda adımlar atılmıştır. Çıkla, bu anlamda milliyetçi edebiyat anlayışı ile İttihat ve Terakki arasındaki ilişkiler ağıyla boy gösteren kanonun “millî edebiyat kanonu” olduğunu ve bunun da bugüne kadar uzanan süreci etkileyecek kadar başarılı olunduğu görüşündedir.⁶ Sanat, kültür, dil ve edebiyatta İttihat ve Terakki hareketinin Türkçü ideolojisine uygun bir söylem geliştiren “millî edebiyat kanonu”ndan sonra, Osmanlı devletinin yıkılıp yerine ulus-devlet esasına göre kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk dönemlerinden itibaren yeni döneme ve bu dönemin ideolojik algısına göre şekillenen yeni bir edebiyat kanonunun oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu yeni oluşuma “inkılâp kanonu”⁷ adını vermek mümkün görünmektedir. Selçuk Çıkla aynı yazıda bu kanonun tek parti yönetiminin uygulamalarıyla oluşmaya çalışıldığını belirterek, Halkevleri, Basın Genel Müdürlüğü gibi kurumların yanında rejime bağlı yazar ve şairlerin, bazı siyasilerin ve çeşitli yayın organlarının faaliyetleri bu yeni kanonu oluşturduğunu ifade eder.⁸ Cumhuriyet idaresinin kurulmasıyla başlayan bu yeni dönemin ürettiği siyasi-sosyal ve ideolojik anlayış, çok büyük sosyal dönüşümü hedefleyen bir söylem olarak asırlardır belli bir dünya görüşü içinde yaşayan mutlakıyetçi ve çok katmanlı bir toplumsal yapıdan ulusçu bir yapı oluşturmak için şüphesiz edebiyat gibi etkili bir aygıtı kullanmak zorundadır. İşte “İnkılâp kanonu” da bu manada düşünülmelidir. “İnkılâp Edebiyatı” olarak da adlandırılan bu anlayış, çeşitli gazete ve dergilerde 1933-1936 yılları arasında tartışılmış ve bu edebiyatın nitelikleri ve amacının

⁵ Orhan Tekelioğlu, “Edebiyatta Tekil Bir Ulusal Kanonun Oluşmasının İmkânsızlığı Üzerine Notlar”, Doğu-Batı, Yıl:6, Sayı:22, Şubat-Mart-Nisan 2003, s. 65-77.

⁶ Çıkla, agm, s.52.

⁷ Çıkla, agm, s. 53.

⁸ Çıkla, agm, s. 53.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ne olduğu hakkında çeşitli görüşler dile getirilmiştir.⁹ Cumhuriyet'le birlikte başlayan inkılâpların halk tabakalarına benimsetmek amacıyla yazılan edebî ürünlerin oluşturduğu kanon, bu yolla yeni bir ulus bilinci geliştirecek ve resmî ideolojinin ihtiyaç duyduğu insan modelinin üretilmesine yardımcı olacaktır. Bu edebî ürünlerin başında özellikle roman ve tiyatrolar ön plândadır. Halkevleri aracılığıyla Anadolu'nun çeşitli yörelerinde inkılâpların önemini anlatan, yeni ve eski devri karşılaştırarak eski devrin olumsuzluğunu vurgulayıp, yeni devrin güzelliklerini anlatan birçok oyununu sahnelendiği bilinmektedir. Tiyatro eserlerinin yanında roman gibi etkili bir tür de bu anlamda kanonik söylemin üretildiği metinler olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Reşat Nuri'nin *Yeşil Gece* ile Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* gibi romanları özellikle ön plâna çıkmaktadır. Bu romanlardaki din ve din adamına yönelik geliştirilen bakış açısı doğrudan kanonik söylemin ürünüdür. Bu söylem üzerinden aynı zamanda Osmanlıyla hesaplaşmanın da yapıldığını söylemek mümkündür. "Erken Cumhuriyet dönemi söylemi, Osmanlıyla hesaplaşırken ondaki 'İslâmî' ya da 'dinî' öğeyi her zaman öne çıkarmıştır. Bu bağlamda, Fransa'daki modeli benimseyerek, siyasal sistemi tamamen laikleştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle, kanonik edebî metinlerde sıkça olumsuz İslâm öğesi ve olumsuz Müslüman kahramanlarla karşılaşırız. Yani, Kuran, temel kutsal metin olarak ulus-devlet anlatısına çağrışımlar yoluyla katkıda bulunamaz."¹⁰ olmuştur. Romanda Halide Edip, Reşat Nuri ve Yakup Kadri gibi yazarların yanında şiirde Behçet Kemal, Halit Fahri ve Hamdullah Suphi gibi şairlerin ilk plânda akla gelen isimler olarak kanonik söyleme paralel edebî üretimler yaptıkları söylenebilir. Dönemin önde gelen isimleri olan bu sanatçıların yanında isimleri ve eserleri ikinci plânda kalan birçok yazar ve şair, resmi ideolojinin söylemi üzerinden yayın yapmışlardır. Bu yazar ve şairler resmî ideolojinin siyasal ve sosyal hayata dönük görüşlerine uygun, angaje bir eğilim içinde olmuşlardır. Bunların içinde tarihî-macera romanları özellikle vurgulamak gerekmektedir. Çünkü yeni dönemle birlikte hem Osmanlıyla, hem de tarihle kurulan ilişkinin niteliği ulus-devlet modelinin temel zihin-

⁹ Selçuk Çıkla, "İnkılâp Edebiyatı", Hece Hayat-Edebiyat-Sanat Özel Sayısı, Sayı:90/91/92, Haziran-Temmuz-Ağustos, 2004, s. 435.

¹⁰Orhan Tekelioğlu, agm. s. 74.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

sel düzlemine uygundur. Bu ilişkinin en belirgin yanı, Osmanlıyla ve onun temsil ettiği bütün değerleri yok sayıcı ve olumsuzlayıcı bir algının gelişmiş olmasıdır. Böyle bir algı, temelde daha başka bir şeyi işaret etmektedir ki o da Batılı diğer uluslaşma süreçlerinin oluşturduğu kanonik oluşumla, Türk uluslaşması bağlamındaki kanonik oluşumun derin farklar içerdiğiidir. Çünkü diğer uluslaşma süreçlerinin ürettiği kanonik söylemlerde anlatılar, kuvvetli bir ‘öteki’ karşıtlığı üzerine oturmaktadır. Bu ‘öteki’ ulus bilincinin oluşmasını engelleyen genellikle emperyal güçlerdir. Bu emperyal güçlere karşı milletin uzak tarihinden itibaren ulus olma düşüncesinin var olduğu kanonik anlatılarda sürekli ifade edilir. Millet bu güçlere karşı uzun ve zorlu mücadelelerden sonra, istiklalini kazanarak uluslaşma sürecini tamamlamış olur. Bu anlamda, Türk uluslaşma sürecinde, ‘öteki’nin kim olduğu tam belli değildir. Orhan Tekelioğlu’na göre yaşanan tarih düşünüldüğünde iki aday vardır, yani Yunanlılar ve son dönem Osmanlı padişahu ve yakın çevresidir.¹¹ Bu noktadan hareketle Osmanlı yönetiminin emperyal güçlerle işbirliği yaptığı şeklinde bir söylem geliştirilmiş ve bu söylem üzerinden Osmanlı ‘öteki’leştirilerek, uluslaşma sürecinde karşıt bir güç olarak kanonik metinlerde yer almıştır. Gerçekten de Osmanlı’nın bir Türk devleti olmadığı Cumhuriyet’in ilk döneminden itibaren resmî ideolojinin uzun zaman savunduğu bir tez olarak kalmıştır. Bu bağlamda, tarihî-macera romanlarda Osmanlı ‘öteki’ konumunda tutularak kuvvetli bir Osmanlı-Türk ayrımı vurgusu geliştirilmiştir. Bu durum, erken Cumhuriyet döneminde yazılan birçok tarihî-macera romanın da temel yaklaşım tarzı olmuştur. Bu romanlarda resmî ideolojinin desteklediği kanonik söylem daha yoğun ve daha marjinal biçimde dile getirilmiştir. Halide Edip veya Reşat Nuri gibi ön plânda yazarların eserlerine göre ikinci plânda kalan bu tip eserlerin bu anlamda yeniden okunması ve değerlendirilmesiyle kanonik söylemin hangi boyutlara ulaştığı daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca resmî tezi savunan ve bunu eserlerine yansıtan yazarların tarih gibi kanonik söylemin dile getirilmesi için en uygun alanı seçmiş olmaları da dikkat çekicidir. Eski devrin olumsuzlukları üzerinden geliştirilen söylemle kitlelere tekil bir ulus olma bilinci aşılacak istenmiştir.

¹¹ agm. s. 73.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

1.İlk Dönem Tarihî Macera Romanlarda Düşünsel Yarılma yahut Ötekileştirme

1927'den itibaren örneklerini görmeye başladığımız tarihî-macera romanlar popüler edebiyatın en önde gelen ve en çok okunan türü olmuştur. 1927 ile 1940 yılları arasında yayımlanan tarihî-macera romanların sayısı dikkate alındığında bu eserlere karşı duyulan ilginin boyutu ortaya çıkacaktır. Bu yıllar arasında kitap olarak yayımlanan tarihî-macera romanların yanında çeşitli gazete ve dergilerde tefrika edilen birçok roman da vardır. Bunlardan bir kısmının tefrikaları da yarım kalmıştır. Bu anlamda 1927-1940 yılları arasında kitap olarak yayımlanan tarihî macera romanları şunlardır:

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Kızıl Tuğ**, İstanbul 1927.

Vâ(la) Nu(rettin), **Baltacı ile Katerina**, İstanbul, 1928.

Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu), **Köroğlu**, (2 cilt) İstanbul, 1928.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Cehennemden Selam**, İstanbul 1928.

Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu), **Delî Deryalı**, İstanbul 1928.

Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu), **Kara Davut**, İstanbul 1928.

Fazlı Necip, **Saraylarda Mecnûnlar**, İstanbul 1928.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Kozanoğlu**, İstanbul 1929.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Kolsuz Kahraman**, 1930.

İskender Fahrettin (Sertelli), **İstanbul'u Nasıl Aldık?**, İstanbul, 1930.

İskender Fahrettin (Sertelli), **Bizansın Son Günleri**, İstanbul 1930.

Peyami Safa, **Atilâ**, İstanbul 1931.

Kemalettin Şükrü, **Venedikli Köle**, İstanbul, 1931.

Refik Ahmet (Sevengil), **Kanije Gazileri**, İstanbul 1931.

Turhan Tan(Semih Fethi), **Gönülden Gönüle**, İstanbul 1931.

İskender Fahrettin (Sertelli), **Delîler Saltanatı**, İstanbul 1931.

Muharrem Zeki Korgunal, **Ejder Kalesi**, İstanbul 1932.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

İskender Fahrettin (Sertelli), **Telli Haseki**, İstanbul 1932.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Malkoçoğlu**, İstanbul 1933.

İskender Fahrettin (Sertelli), **Asya’dan Bir Güneş Doğuyor**, İstanbul 1933.

İskender Fahrettin (Sertelli), **Sumer Kızı**, İstanbul 1933.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Cem Sultan**, İstanbul 1933.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Patronalılar**, İstanbul 1934.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Tavşanbaşı**, İstanbul, 1935.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Timurlenk**, İstanbul 1935.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Türk Korsanları**, İstanbul 1935.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Seyit Ali Reis**, İstanbul 1936.

Muharrem Zeki Korgunal, **Türk Kahramanı Battal Gazi**, İstanbul 1936.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Battal Gazi Destanı**, İstanbul, 1937.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Viyana**, İstanbul 1937.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Hürrem Sultan**, İstanbul 1937.

İskender Fahrettin (Sertelli), **Barbaros’un Ölümü**, İstanbul 1937.

M. Sami Karayel, **Kılıçarslan**, İstanbul 1938.

Abdullah Ziya(Kozanoğlu), **Sencivanoğlu**, İstanbul, 1938.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Osmanlı Pasputini Cinci Hoca**, İstanbul 1938.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Devrilen Kazan**, İstanbul, 1939.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Hint Denizlerinde Türkler**, İstanbul 1939.

Turhan Tan (Semih Fethi), **Safiye Sultan**, İstanbul 1939.

Abdullah Ziya (Kozanoğlu), **Gültekin**, İstanbul 1939.

Bu romanların bir kısmı İslamiyet öncesi Türk tarihini zemin alan ve Türklerin cesaret ve kahramanlıklarına, savaş meydanlarında gösterdikleri üstün zekâ ve beden gücüne sürekli vurgu yapan romanlardır. Eski Türk tarihine yönelmenin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

temelinde uluslaşma sürecinin öncü olduğunu söylemek mümkündür; çünkü bu süreçte, milletin mitolojik dönemleri ulusal bilincin gelişmesinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Modernliğin zamanlaştırılmış düzeni içinde, geçmişe dönük ütopyacı bir yansıtma olan kanon, bir yerin değil bir zamanın özlemine duyar. Kimliklerin çözüldüğü ve toplumsal ilişkilerin farklılaştığı bir dönemde, kanon eski zamanların bereketine bakıp insanlara kültürel olarak yeniden canlanma umutları sunar. Onunla aynı zamanlarda ortaya çıkan filoloji, arkeoloji ve mitoloji disiplinleri gibi geçmişi yeniden ele almaya çalışır.¹² İslamiyet öncesi Türk tarihine karşı ilginin artmasında Cumhuriyet'ten sonra geliştirilen Türk tarih tezinin etkisinin de çok büyük olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bundan daha önce, Millî Edebiyat anlayışının şekillendiren Türkçülük akımının etkisi bu eserlerde devam etmektedir. Eski Türk tarihini konu edinen romanlarla kıyaslandığında ise Osmanlı tarihini konu edinen romanların sayıca daha fazla olduğu görülecektir. Bu romanların genelinde Osmanlı bir "öteki" olarak algılanmış ve dile getirilmiştir. Osmanlı tarihini konu edinen romanlarda, Osmanlı-Türk ayrımı yazarların en fazla dile getirdikleri bir düşünce olarak dikkati çeker. Özellikle Turhan Tan ve Abdullah Ziya romanlarını kuvvetli bir Osmanlı-Türk tezadı üzerine kurarlar. Osmanlı hanedanlığının gerçekte Türk olmadığı fikri dile getirilmekten çekinilmez. Osmanlı'nın Türkleri vergi ve asker deposu olarak gördükleri, padişahların saraylarda cariyelerle eğlene insanlar olarak vurgulanan bu romanlarda, Osmanlı'ya ait olduğu zannedilen zaferlerin aslında Türk kahramanlarının eseri olduğuna da dikkat çekilir. *Cehennemden Selam, Kara Davut, Deli Deryalı, Seyit Ali Reis, Türk Korsanları* ve *Malkoçoğlu* gibi romanlar doğrudan bu tezleri ifade etmek için kaleme alınmış izlenimi verirler.

1.2 İslamiyet Öncesi Türk Tarihine Yöneliş

Osmanlı-Türk düşüncesinde milliyetçilik fikrinin önce kültür, tarih ve sanat alanlarında başladığı ve siyasî bir ideolojiye dönüşmesinin daha sonra gerçekleştiği bilinmektedir. İttihat ve Terakki oluşumunun zihinsel temelleri doğrudan Türkçülük fikri

¹² Gregory Jusdanis, age, s. 79.

üzerine atılmıştır. Başta Ziya Gökalp olmak üzere Türkçülük fikrini benimseyen düşünce adamlarının Türk tarihini sadece Selçuklu ve geniş oranda Osmanlı tarihiyle sınırlandıran görüşün aksine, uzak Türk tarihini daha doğrusu İslamlık öncesi Türk tarihini de genel Türk tarihinin bir parçası olarak kabul etmeleriyle birlikte, İslamiyet öncesi Türk tarihine yönelik ilgini arttığı muhakkaktır. Yeni Türk devletinin kurulmasıyla birlikte, resmî Türk tarih tezi doğrudan İslamlık öncesi Türk tarihini temel alan bir yaklaşım geliştirmiştir. 1931’de kurulan Türk Tarih Kurumu’nun çalışmaları ve daha sonra 1932’deki I.Türk Tarih Kongresi yeni bir tarih anlayışının doğmasına yol açmıştır. Bu anlayışın en belirgin özelliği ulus-devlet algısını şekillendirip destekleyecek olan Türklük fikrini ön plâna çıkararak, Türklerin İslam dinini kabul etmeden önce de büyük devletler ve medeniyetler kurmuş bir millet olduğu düşüncesidir. Bu anlamda sadece Asya tarihinin değil bütün dünya tarihinin en büyük milletlerinden bir olan Türklerin büyüklüğü vurgulanmış olacaktır. Eski Türk yönelişin bir diğer önemli nedeni de Osmanlı çöküş ve yok olma sürecinde tarihin yeni bir dayanak noktası olarak inşa edilmesinin zorunlu hâle gelişidir.

İslamiyet öncesi Türk tarihini konu edinen *Kızıl Tuğ*, *Gültekin* ve *Atillâ* gibi romanlarda Türk-Çin çatışmasına yer verilir. Türklerin tarihî düşmanları olan Çinlilerle yapılan mücadelelerde Türk kahramanlar akıl ve cesaretleri sayesinde onlarla baş ederler.¹³ *Kızıl Tuğ*’da Otsukarcı ve Çakır, *Gültekin*’de Gültekin ve Salak, *Atillâ*’da doğrudan Hun hükümdarı Atillâ başkahramanlar olarak, Türklük bilinçler üst düzeyde olan kişiler şeklinde gösterilir. Alp tipinin bütün özelliklerini taşıyan bu kahramanların ortak özelliklerinden biri de bedenlenmiş güçlü olmalarının yanında akıllı ve ileri görüşlü olmalarıdır. Bu kahramanlar bütün eylemlerini, savaş ve mücadelelerini Türk milletinin menfaati doğrultusunda yaparlar. Bunun için de hiçbir engeli kabul etmezler. Bu engeller karşısında güç ve cesaretlerinin yanında akıl ve zekâlarını da kullanarak üstün gelirler. *Kızıl Tuğ*’da Otsukarcı ve yardımcısı Çakır, Çin sarayından Hassan Sabbah’ın kalesine kadar geniş bir coğrafyada Türklerin düşmanlarıyla mücadele ederler. Bu romanda Moğollar

¹³ Murat Kacıroğlu, *Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanı (Yapı ve Tema 1919–1928)*, Kriter Yayınları, İstanbul 2008, s. 474.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

da Türk olarak kabul edilir. Roman kahramanlarından biri olan ve adı henüz Timuçin olan Cengiz romanın başındaki şu konuşmasıyla Moğol olmayı reddeder: “*Sen de çok iyi bilirsin ki Celme, Moğol diye ayrı bir ulus yoktur. Bundan başka ben de eski Göktürkler soyundayım. Ben bu göçebe avulları, senin Moğol, Türk, Tatar, Özbek, Kırgız dediğin cılasımları bir araya, bir bayrak altına alacağım. Ben Türk, Tatar, Moğol derdinde değilim. Ben avul başbuğu değil, ulus hakanı olacağım.*”¹⁴ 1932’deki Birinci Türk Tarih Kongresi’nde tartışılan meselelerden bir olan Moğolların Türk olup olmadıkları konusunda, ileri sürülen görüşlerden birinin Abdullah Ziya tarafından benimsendiği görülmektedir. Bu görüş, sadece Cengiz Han’ın Türk olduğu şeklinde Âfet İnan tarafından geliştirilen çözümdür.¹⁵ Murat Belge’ye göre Abdullah Ziya *Kızıl Tuğ*’da (kongreden 7 yıl önce) bu çözümü benimsemişti. Hem Cengiz’in fütuhatıyla kendini özdeşleştirmek, hem de Moğol halkıyla özdeş olmayı reddetmek için bundan başka yapacak bir şey yoktur.¹⁶ Abdullah Ziya’nın Cengiz Han’ı Türk olarak kabul etmesinin nedeni onun dünyanın en geniş alanını kaplayan bir imparatorluk kurmuş olmasıdır. Böylece Türk ulusunun tarihteki büyüklüğü daha çarpıcı bir şekilde vurgulanmış olacaktır.

Gültekin romanında ise, Abdullah Ziya, Göktürk tarihini konu edinir. Kültiğin ve Bilge Kağan kardeşlerin dağılan milleti bir araya getirmek için Çinlilerle yaptıkları mücadeleler anlatılır. Çin esareti altında yıllardır büyük acılar çeken Türk boylarını bir araya getirmek ve hür bir devlet kurmak isteyen Gültekin, kardeşi ve amcası Meço Han’la birlikte giriştiği mücadelede Çin oyunlarını bozabilmek için daha çok aklını kullanır. Ayrıca Türk milletinin geçmişine sürekli vurgu yaparak atalarının Çinlileri nasıl dize getirdiklerini halkına anlatarak onlarda güven duygusunun yerleşmesini sağlamaya çalışır.

¹⁴ Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Kızıl Tuğ*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2004, s. 6.

¹⁵ Bu konu hakkında bkz. *Birinci Türk Tarih Kongresi / Konferanslar - Münakaşalar - Müzakere Zabıtları*, Maarif Vekâleti, Ankara 1932.

¹⁶ Murat Belge, *Genesis “Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni”*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 281.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Peyami Safa, kaleme aldığı tek tarihî roman *Atilla*'da Batı tarihçilerinin zalim olarak tanıttıkları Batı Hun imparatoru Atilla'nın anlatıldığı gibi zalim bir hükümdar olmadığını ispatlamaya çalışır. Yazar, romanda Atilla'nın büyük ve korkusuz bir devlet adamı olmasının yanında, Avrupalıların iddialarının aksine onun insanî yanlarına dikkat çekmek ister. Bu anlamda Roma prensesi Honoria'yla yaşadığı aşkı anlatır. Bu ilişkide Atilla'nın ruhundaki inceliklerin gösterilmesi amaçlanır. Murat Belge de Peyami Safa'nın “aşk adamı Atilla” imgesini onun insanî özelliğini vurgulamak için oluşturduğu görüşündedir.¹⁷ Romanda Türk- Roma kimlikleri de yer yer değerlendirilerek Türklerin Romanlılardan üstün oldukları sıkça vurgulanmıştır.

1.3 Osmanlı Tarihinde Bakış

Cumhuriyet'le birlikte değişen zihniyetin bir yansıması olarak ilk dönem tarihî-macera romanlarda Osmanlı'ya karşı olumsuz bir bakış açısının geliştiğini görürüz. Osmanlı tarihini konu edinen *Kara Davut*, *Deli Deryalı*, *Cehennemden Selam*, *Türk Korsanları*, *Seyit Ali Reis* ve *Saraylarda Mecnûnlar* gibi romanlarda, Osmanlı-Türk aynılığı yerini Osmanlı-Türk ayırımına bırakır.¹⁸ Yazarlar savaşları kazanan, ülkeler fetheden ve büyük bir imparatorluk kuran unsurun Osmanlı değil Türk olduğu fikrini ispat etmeye çalışırlar. Osmanlı padişahlarını beceriksiz ve acımasız olarak gösteren bu romanlarda tarihi gerçeklerin de dışına çıkılarak, yer yer Cumhuriyet propagandası da yapılır. Nizamettin Nazif, *Deli Deryalı*'da Kanunî'nin şahsında bütün Osmanlı padişahlarını şehvet düşkününü olarak gösterir. “(Süleyman), her Osmanlı prensi gibi mütereddî ve şehvetperestti...”¹⁹ sözleriyle bütün Osmanlı padişahlarını aynı özelliğe sahip olmakla itham eder. Aynı romanda Kanunî'nin eşi Hürrem Sultan, her gece saraydaki gizli tünelden çıkıp farklı erkeklerle düşüp kalkan ahlâk yoksunu bir kadın olarak çizilir. *Saraylarda Mecnunlar* romanında

¹⁷ age. s. 247.

¹⁸ Bu romanlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Taştan, “**Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi İle İlgili 1871–1950)**”, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

¹⁹ Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, **Deli Deryalı**, Kanaat Kütüphanesi-Akşam Matbaası, İstanbul 1928, s. 202.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Fazlı Necip, Sultan İbrahim dönemini konu edinir. Yazar, Kösem Sultan'dan hareketle Osmanlı padişahlarının kadınların sözünden çıkmayan iradesiz insanlar olarak göstermek ister. Romanda Osmanlı devletindeki çeşitli kurumların ne kadar faydasız ve zararlı olduklarına da dikkat çekilir. Yeniçerileri ve ulemayı kendi çıkarları için kullanan Kösem Sultan, kendi şahsi menfaatleri ve iktidar hırsı uğruna her türlü hileye başvurur. Sultan İbrahim ise, korkak, psikolojik bakımdan sorunlu, bâtil inançları olan bir padişah olarak tanıtılır. *Kara Davut*'ta Fatih Sultan Mehmet, acımasız ve zalim bir hükümdar olarak tasvir edilir. Türk edebiyatından ilk kez bu romanla birlikte Fatih'e ve fethedilmesinde çok büyük yararlılık gösterir. Yazar, İstanbul'un Sultan II. Mehmet'in değil de Kara Davut'un kahramanlıkları sayesinde fethedildiğini göstermek ister. Öyle ki şehrin alınmayacağı korkusuna kapılan Sultan Mehmet, elinde Türk bayrağı olan bir askerinin Bizans surlarına çıktığını görünce, bütün askerlerini o yöne doğru çevirir. Bu savaşçı Kara Davut'un kendisidir ve şehrin alınması, onun bu kahramanlığıyla mümkün olmuştur. II. Mehmet'in ganimet elde etmek, ün yapmak ve daha önemlisi Bizans prensesi İrena'ya sahip olmak için İstanbul'u almak istediğine de vurgu yapılır. Romanda, İstanbul'un fethinden sonra karşı karşıya gelen Fatih ve Kara Davut arasında İrena yüzünden tartışma çıkar; çünkü her ikisi de bu kıza âşiktir. Bunu öğrenen Kara Davut, herkesin önünde padişaha hakaret eder hatta onu tokatlar. Turhan Tan ise, *Cehennemden Selam'da* IV. Murad'ı zevki için Bağdat'ta binlerce masum insanı kılıçtan geçiren acımasız bir padişah olarak tanıtır.

Turhan Tan'ın Kanunî Sultan Süleyman dönemini anlattığı romanı *Hürrem Sultan'da* Osmanlı padişahı korkak ve iradesiz bir tip olarak gösterilir. Hürrem Sultan padişaha her istediğini yaptırırken devletin makamlarını rüşvet karşılığı istediği adamlara verir. Kanunî her akşam içki meclislerinde gününü

²⁰ Zeki Taştan, "Cumhuriyet Dönemi Tarihî Romancılığımızda Dikkat Çekici Bir Eser: *Kara Davut* ve Devrinde Uyandırdığı Akisler", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, 10-12 Nisan 2006, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2007, s. 576.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

gün ederken karısı Hürrem, başka erkeklerle düşüp kalkar. Yazar, devşirme sistemini eleştirerek bu yolla saraya getirilen yabancı kadınlardan doğan Osmanlı padişahlarının Türk olmadıklarını bu yüzden de Türk halkının yararına hiçbir şey yapmadıklarını vurgular. Aynı yazar, *Cem Sultan* adının taşıyan romanında da ise olumlu bir kahraman olarak Cem Sultan’ın trajik hayatını anlatır. Osmanlı tahtına Cem Sultan’ın geçmesi gerektiği fikrini savunan yazar, Osmanlı sisteminin adaletsizliğini dile getirmek ister. Vâla Nurettin *Baltacı ile Katerina* adının taşıyan romanında Prut Savaşı sırasında Baltacı Mehmet Paşa’nın Rus ordusunu yok etmek üzereyken bedenî zevkleri uğruna bundan nasıl vazgeçtiğini anlatmaya çalışır. Ayrıca Osmanlı devlet adamlarının kadınlar karşısında nasıl iradesiz davrandıklarını vurgular.

Bu romanlarda Osmanlı’ya karşı, halkın içinden çıkmış kahramanlar yüceltilir. Osmanlı padişahlarının gerçekte Türk olmadıkları fikrini sürekli dile getiren yazarlar eserlerini Osmanlı – Türk ayrılığı ve zıtlığı üzerine kurarlar. *Kara Davut*’ta Kara Davut, *Cehennemden Selam*’da Kör Mahmut, *Deli Deryalılar*’da Türk denizcileri ve Barbaros Hayrettin Paşa *Malkoçoğlu*’nda Malkoçoğlu gibi kahramanlar cesaretleriyle halkı yani kahraman Türk imgesini temsil ederler. Bu romanlarda savaşların ve zaferlerin padişahlar değil de Türk kahramanları sayesinde kazanıldığı fikri ön plâna çıkarılmaya çalışılır. Osmanlı padişahları saraylarında günlerini zevk ve eğlence içinde geçirirlerken Türk orduları savaş meydanlarında büyük mücadeleler verip ülkeler fethederek Osmanlı padişahlarının saraylarında refah içinde yaşamalarını sağlamışlardır.

2. “Cehennemden Selam” da Osmanlı’ya Bakış yahut Osmanlı-Türk Ayrımı

Turhan Tan’ın *Cehennemden Selam*²¹ adlı tarihî-macera romanı, iki kısımdan oluşur. Birinci kısım farklı başlıklar altında rakamlarla ayrılmış sekiz alt bölümden oluştuğu halde, ikinci kısımda alt bölümler yoktur. Aslî kahraman Kör Mahmut’un hayatı etrafında gelişen olayların yanında, aynı zamanda çeşitli tarihî

²¹Turhan Tan, *Cehennemden Selam*, İktisad Matbaası, İstanbul 1928, 576 sayfa.

hadiselere de temas edilir. Yazar, bu hadiseleri ve olayları hem onun cesaretini ve yiğitliğini göstermek, hem de Osmanlı padişahlarını, devlet adamlarını ve genelde bütün bir Osmanlı sistemini eleştirmek için anlatır. Romanın girişinde “*Tâb’ın İfadesi*” başlığı altında romanın tamamen tarihî gerçeklere dayandığı anlatılır. “*Cehennemden Selam, tamamıyla tarihe müstenid bir romandır. Anadolu’nun göbeğinde doğan mert, dürüst ve cesur bir Türkün sergüzeştidir. Kâri’ bu eserde, on birinci asır hayatına ait birçok vakalar, heyecan doğuran bir hayli maceralar görecektir. Eflak ovalarında, Suriye şehirlerinde, Nil kenarlarında Hicaz kumsallarında, Yemen çöllerinde, İran harabelerinde gezen cesur Türkün tarih ile alakadar menkıbeleri ve bütün bu muhtelif memleketlerin o devirdeki içtimai hususiyetleri bu eserin sahifelerini müteselsilen süslemektedir.*”

*Muhterem kâri’ler, Cehennemden Selam’ın tarihe sadakati muhafaza eden yegâne eser olduğuna itimâd edebiliriler.”*²² Yazar bu girişle okuyucuyu yazdıklarının tarihî gerçekler olduğuna inandırmayı amaçlar. Böylece eserde anlatılacak olayların gerçek olduğu fikrine sahip olan okuyucunun olay ve kişileri gerçek bir tarih kitabını okur gibi algılaması sağlanacaktır.

Roman, Göksun yaylasında Kuyucu Murat Paşa tarafından binlerce Türkmenin öldürüldüğü bir sahnenin anlatılmasıyla başlar. Bu sahne trajik bir dile anlatılır. “*Üç yüz küsur sene evvel bir gün, yaylanın taze ve nazik çiçekleri, üzerlerinden ölümün uluyarak geçtiğini gördüler. Onların hiç de aşına olmadıkları fena bir koku, ölüm kokusu zavallıları bir an içinde soldurdu ve yaylaya ezelden beri besteler terennüm eden rüzgâr, ölümün korkunç sayhaları karşısında ağlayan bir sadaya inkılâp etti.*”²³ Kuyucu Murat Paşa, Kalenderoğlu adlı bir Türkmen başıyla uzun süren bir savaşı kazanmış ve “*tam yirmi altı bin baş, Türkmen başı*”nı vücutlarından ayırıp çadırının önüne yığırmıştır. Sağ kurtulanlar ise hemen oracıkta boğdurulup kuyulara atılmaktadır. Kuyucu Murat Paşa’nın “*etrâk-ı bî-idrâk*” diyerek, “*zalimce*” Türkmenleri öldürdüğü sahnede, Mahmut daha on yaşında bir çocuktur ve Kuyucu Murat Paşa, bizzat kendi eliyle onu boğazlayıp bir çukura atar. Çeşmi adlı bir sipahi tarafından kurtarılan Mahmut’un bir

²² age, s. 1.

²³ age., s. 3.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

gözü kör olmuştur. Bu sahne, aynı zamanda romanın temel çatışmasının halk-saray ve Osmanlı-Türk zıtlığının çatışması şeklinde gelişeceğini gösterir. Yazar, Osmanlı hanedanlığını, devlet düzenini ve devlet adamlarını toptan reddederek bunların karşısına Kör Mahmut gibi Celâlî bir babanın oğlunu çıkarır. Çeşmi yanına aldığı Kör Mahmut’la birlikte İstanbul’a geldiğinde burada çeşitli nedenlerden dolayı Osmanlı düşmanı olan arkadaşlarıyla bir araya gelir. Bu insanların hayatları hakkında kısa bilgiler veren yazar onların hangi nedenlerden dolayı Osmanlı düşmanı olduklarını açıklar. Bu kişilerden ilki Tanrıbilmez, “*Sadrazam İbrahim Paşa’yı hicvettiği için idam olunan meşhur şair Figânî’nin torunu*”dur.²⁴ Dedesinin vasiyeti üzerine Osmanlı’dan onun intikamını alamaya yemin etmiş, cesur bir sipahidir. Dağlardedisi adını taşıyan sipahi ise, adı verilmeyen bir Osmanlı beylerbeyinin yavuklusuna göz koyması sonucu padişah ve Osmanlı düşmanı olmuştur. Bu beylerbeyi “*kızcağızı sekbanları vasiyetiyle saçlarından sürükleyerek konağına getirtmiş*” ve onu kendine cariyeye etmiştir. Dağlardedisi de bu olaydan sonra bu maçkamdaki bütün beylerbeylerine düşman kesilmiştir. Köse Ahmet ise, ecdadından miras kalan tımarın elinden haksız yere elinden alındığı için Osmanlı düşmanı olmuştur. Ağaçtanpîri adını taşıyan sipahinin ise, bir muhabere sırasında Osmanlı serdarına tokat attığı için başına gelmeyen kalmamış, türlü cezalar çektikten sonra o da Osmanlı düşmanı olmuştur. Bu sipahinin Osmanlı serdarına tokta atmasının sebebi ise Osmanlı askerinin onurunu kurtarmak içindir. Yazar bu olayı şöyle anlatır: “*Sebânzâde Mehmet Paşa’nın bir muharebe günü cesaretli olabilmek için fazla şarap içerek düşman karşısında ve at sırtında gasyana başladığını görünce dayanamamış, ordu içinde sarhoş serdarı sillelemiştir.*”²⁵

Kör Mahmut’un asıl macerası İstanbul’da kaldığı bir gecenin sonunda Diyarbakır’a gönderilmesiyle başlar. Dağlardedisi Çeşmi’nin vasiyeti üzerine Kör Mahmut’u Diyarbakır’daki bir tekke şeyhine emanet eder. Yazar, onun bundan sonra kalacağı tekke ve burada yaşayan dervişlerin hayatlarını kısa kesitler halinde aktarır. Bu tekke de, yazar için Osmanlıyı eleştirmede bir vesile olur. Çünkü bu kurumlar ve buralarda yaşayanlar halkın

²⁴age, s. 14.

²⁵ age, s. 15.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

din duygularını yüzyıllarca sömürmüştür. Buradaki insanlar, çalışmadan tüketen, halkın din duygularını istismar ederek zevk içinde yaşayan tipler olarak gösterilirler. “Rûmiye Şeyhi” adıyla bilinen şeyh, “iki satır düzgün yazı” bile yazamayacak kadar cahil olmasına rağmen, halk üzerinde kuvvetli bir tesire sahiptir. “Teb-riz’den Revan’dan Erzurum’a, Musul’dan Urfa’ya kadar koca bir diyarın halkı ayağına akıp kemâl-ı muhabbetle nezirlerini, sadakalarını, zekâtla-rını bu zevatın rikâbına arz edip duruyordu.”²⁶ cümleleriyle onun din kisvesini kullanarak halkı bu duygularından nasıl yaralandığı vurgulanır. Bu şeyh sadece tekkede oturmakla kalmamış, halktan gizli ticaretle de uğraşmış ve bu yolla hatırı sayılır bir servetin sahibi olmuştur. Bu noktada olayların akışını kesen yazar, yine tek-kelerin olumsuz taraflarından bahsetmeye başlar. Roman, bu bölümlerde doğrudan bir propaganda aracına dönüşür. Yazar, görüş ve düşüncelerini bir makale yazarı gibi anlatmaktan geri durmaz. Bugünün gençlerini bu anlamda şanslı gören yazar yeni dönemin önemini şöyle belirtir: “Bugünkü genç nesil, bundan sonra tevellüd ve tenemmü edecek bahtiyar nesiller tekke ve şeyh isimlerini ancak tarih kitaplarında göreceklerdir. Tarih ne kadar rast-gû olursa olsun tekke hayatının mübarek Türk yurdunda oynadığı meş’ûm rolü ahlâfa bil-etraf hikâye edemeyeceklerdir. Biz ki, o hayatın son günlerine şahit olduk. Ve biz ki bu nimete ermezden evvel onun ne yaman bir şebeke-i izlâl ve ihtiyal olduğunu yakından gördük. Meşhûdât ve mahsûsâtımızı ahlâfa intikal ettirmek mecburiyetindeyiz. Bu mecburiyeti taşımak, tekke hayatına kökünden kal’ eden vatanperverlere karşı bir nevi tahdit-ı nimet ve aynı zamanda tarihe bir hizmettir.”²⁷ Yazar, bu noktada tekrar araya girerek bu gibi yerlerin Cumhuriyet rejimi tarafından kapatılmasından övgüyle bahseder. Rûmiye şeyhinden hareketle tekke ve dergâhların içyüzünü anlatmaya devam eden yazar, bütün şeyhlerin “zevk ve haz namına yapılmadık şey” bırakmadıklarını, “tekkelerin baştanbaşına bir zevk ocağı ve aşk yatağı” olduğunu ve “her şeyhin mutlak ve mutlak sürülerle mahbûbu” olduğu ifade edilir.²⁸

Kör Mahmut, bu tekkede on yıl kalır ancak çevresindeki müritler gibi olmaz. O Çeşmi’den ve Dağlardelisi’nden dinlediği kahramanlık hikâyelerindeki cesur Türk yiğitleri gibi olma hayal-

²⁶ age, s. 61.

²⁷ age, s. 61-62.

²⁸ age, s. 71.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

leriyle büyür. Onun tekkede geçen on yıllık hayatı kısa bir özetle verildikten sonra onun yirmi yaşında tekkeden ayrılmasıyla romandaki olaylarda genişleme ve aksiyonda bir yükselme görülür. Kör Mahmut, bu tekkeden Barbaros Hayrettin Paşa, Ulubatlı Hasan ve Turgut Reis gibi bir halk kahramanı olmak istediği için ayrılır. Uzun bir yolculuktan sonra Hotin önlerine kadar gelen Kör Mahmut’un bu noktadan sonra yaşayacağı maceralar Osmanlı-Türk ayrımı üzerine kurulur. Kör Mahmut’un karşılaştığı olayları ve kişileri bu ayrımı kurgulamak, Osmanlı padişah ve devlet adamlarını eleştirmek için birer vesile olarak kullanır. Bu anlamda Kör Mahmut’un Hotin’de tanıştığı Baba Doğan adlı yaşlı bir yeniçerinin ağzından bu anlamdaki eleştirileri dile getirir. Baba Doğan, “*çevrilen entrikaları, dönen dolapları saray entrikalarını vüzerâ edepsizliklerini birer birer anlatır.*”²⁹ Baba Doğan’ın en çok üzerinde durduğu problem devlet adamlarının liyakate göre değil de padişahın keyfi arzularına göre görevlendirilmeleridir. Bu yüzden sıradan insanlar yönetim kademelerine getirilmekte de bu da ülkeyi uçuruma sürüklemektedir. “*Evvelleri sekiz on kale alıp kâfiristana ün salmayan bir adam, kubbealtına değil saray kapısına bile yanaşamazdı. Bir kere de yanaştı mı onu oradan ecel çıkarırdı. Şimdi paşalık tam maskaralık! Otuz kırk sene evvel padişahın oğlunu sünnet eden herif, çocuğun galfesini babasına götürünce vezir olmuştu... Yine o hünkâr birkaç yıl sonra, bir işret meclisinde kendinden geçince soytarısını yeniçeri ağası, bir Çingene defçiye de Kaptan paşa yapıverdi.*”³⁰ Sözleriyle padişahların keyfi uygulamalarını, ülkeyi kimlerin yönettiğini anlatan Baba Doğan, kendinin de içinde bulunduğu yeniçerilerin ayaklanarak bu iki kişiyi görevlerinden aldıkları da belirtir. Şu an yaşanan durumun eskisinden daha beter olduğunu söyleyen Baba Doğan, devleti “*dört buçuk harem ağasının*” yönettiğini ifade eder. IV. Murad’ın bu adamların elinde kukla olduğunu belirtir. Öyle ki Hotin Seferi’ni bile harem ağaları istediği için düzenlediği de ekler. Kızlar ağasının devlet işlerine karıştığı ve padişahın bile haberi olmadan sadrazamı ve Debbağ Mehmet Paşa’ya emir verir gibi vergisini göndermeyen Leh kralına karşı bir sefer düzenlemesini istemiştir. Kör Mahmut ve Baba Doğan birlikte Hotin’den İstanbul’a doğru gitmeye karar verirler. Yolda Kör Mahmut’un cesaret

²⁹ age, s. 120.

³⁰ age, s. 121.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ve kahramanlıklarını sergilemeye başladığını görürüz. Haydutların tarafından soyulan bir adam yardım eden Kör Mahmut, haydut çetesini Baba Doğan'ın yardımıyla yok eder.

Kör Mahmut'un İstanbul'a gelmesiyle birlikte yazar dönemin İstanbul hayatına ait birkaç kesit sunmaktan geri durmaz. Bu anlamda İstanbul'daki halkın yaşadığı fakirliğe ve hayat pahalılığına dikkat çekilir. Öyle ki şiddetli geçen kış yüzünden her şey zamlanmış, halk ekmek bulmakta bile zorluk çekmeye başlamıştır. *"Bir okka ekmek beş akçeye fırlayarak fakir halkın muvazenesini tar ü mar"* etmiştir. Durum böyleyken Osmanlı padişahı ve diğer devlet adamları umursamaz bir şekilde, halkın durumunu düzelterek bir faaliyette bulunmazlar. Üstelik sarayda dönen entrika ve oyunlar, rüşvet ve adam kayırmalar hat safhaya ulaşmıştır. Kör Mahmut İstanbul'daki hayatı ve yaşanan olumsuzlukları görünce bir an önce buradan ayrılmak ister. Bu arada Abaza Paşa'nın isyan ettiği ve kendine bağlı kuvvetlerle İstanbul'a doğru gelmekte olduğu haberi yayılmaya başlar. Yazar, bu olayı da fırsat bilerek yine Osmanlı'yı ve onun idaresini eleştirmeye başlar. *"Kölelikten gelme Abaza'nın"* hak etmediği halde pašalığa kadar yükseldiğine vurgu yapılır ve onun asıl maksadının kaybolan devlet otoritesini fırsat bilip *"okkalı bir vurgun elde etmek"* olduğu belirtilir. *"Türk diyarının nâ-kesler elinde bî-kes kalmasını fırsat tutarak meydana atılan ve daha ilk hamlede binlerce kese akçeyi dercib eden"*³¹ Abaza Hasan Paşa, Sivas halkını büyük işkencelerden geçirmiştir. Öldürdüğü insanların mallarına el koymak için türlü işkence yollarına başvurmuştur. *"Maktullerin ihtiyar analarını baş aşağı ağaca asarak tütsüye maruz bulunduruyor ve bu zavallılar duman içinde bunılırken bir de dikenli sopalarla merhametsizce dövülüyordu. Genç kadınların başlarına kızgın tasta, ateş gibi kızartılmış demirden kemer giydirdiyordu."*³² Abaza Paşa'nın İstanbul'a yaklaşmakta olduğu haberi halka arasında büyük bir korkuya neden olur. Karahisar Kalesi önlerine gelen Abaza Paşa ile kale komutanı Murtaza Paşa'nın kuvvetleri arasında başlayan muharebeyle ilgili olarak yazar, yine *"başibozuk"* Osmanlı yönetimini eleştirir. Çünkü devlet otoritesi olmadığı için Abaza Hasan Paşa bu isyana yeltenmiş, bu yüzden de her iki tarafın *"Türk yavrularından"* olan

³¹ age, s. 152.

³² age, s. 152-153.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

askerleri birbirine kırdırılmıştır. Bu olaydan sonra aynı biçimde isyan eden Dereli Halil meselesinde Küçük Ahmet Paşa, Kör Mahmut’tan yardım istemiştir. Bu isyanda da halk büyük bir zulme uğramıştır. Devlete kafa tutan bu “derebeyi”, “koca bir eyaleti tahakkümü altına” almış ve neredeyse bağımsız bir devlet kurmuştur. Konya bölgesinde etkisini arttıran Dereli Halil’in yakalanması için İstanbul’dan “ya kellesi ya kellen” cümlesiyle biten bir emir gelince Küçük Ahmet Paşa, Abaza isyanında büyük kahramanlıklar gösteren Kör Mahmut’u yardımını istemek zorunda kalır. Ahmet Paşa ile Kör Mahmut’un karşılaştıkları sahne Osmanlı ve Türk imgelerinin ve bu imgelere Cumhuriyetten sonra yüklenen anlamların kanonik bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Küçük Ahmet Paşa diğer Osmanlı paşalarına nazaran daha iyi karakterde olmasına rağmen temelde Osmanlı iktidarını temsil etmektedir ve Kör Mahmut Paşa’nın karşısında Türk milletini temsil etmektedir. Bu sahne iki ayrı gücün karşılaştığı bir sahne olarak da değerlendirilebilir. “Kör Mahmut, el öpmek falan gibi merasime riayet etmedi, fakat baş sedire kurulmak gibi münasebetsizlik de yapmayarak merdane bir tevazuuyla paşanın karşısına oturdu. Paşa, endamında mehabet akan, tek gözünden ecelleri kaçırarak kadar şedîd lem’alar tutuşan delikanlıyı meftunâne seyrediyordu.”³³

Osmanlı devletinin baş edemediği Dereli Halil’e karşı Kör Mahmut’tan yardımına muhtaç olan Küçük Ahmet Paşa, onun gösterdiği kahramanlıklar sayesinde bu olayın da üstesinden gelir. Kör Mahmut ile Küçük Ahmet Paşa arasında sıkı bir dostluk bağı oluşur. Osmanlı vezirlerinden İlyas Paşa’nın sarayla arası bozulduğu için onun da etkisiz hâle getirilmesi emrini alan Küçük Ahmet Paşa, ordusu ve Kör Mahmut’la birlikte Bergama gölgesine hareket eder. Yazar bu olayla Osmanlı padişahlarını kallesiz ve sözünde durmayan insanlar olarak ispatlamak ister. Kör Mahmut, Küçük Ahmet Paşa ve İlyas Paşa’nın Türk olduğu fikrinden hareketle bu iki devlet adamının ve askerlerinin gereksiz yere birbirlerini öldürmelerini kabullenemez. Bunun için savaşa gerek kalmadan çeşitli yollarla iki tarafı barıştırmaya çalışır. Ahmet Paşa vasıtasıyla IV. Murat’la anlaşma yoluna giderek İlyas Paşa’yı sağ teslim etmesi hâlinde bağışlaması hususunda teminat alır ve hekim kılığında Bergama kalesine girerek İlyas Paşa’yı yakalayıp İstan-

³³ age, s. 171.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

bul'a doğru yola çıkar. Padişahın huzuruna çıktıkları sırada Kösem Sultan, oğluna İlyas Paşa'nın derhal öldürülmesi gerektiğini belirten bir mektup gönderir. Padişah da hemen oracıkta İlyas Paşa'nın boğazını kestirir. Bu esnada "*kan dökmek hırsıyla titreyen genç sırtlan*"³⁴ diye nitelenen padişahın öfkesinden Küçük Ahmet Paşa da büyük bir korku duyar. Bu sahneye şahit olan Kör Mahmut'un Osmanlı'ya karşı duyduğu öfke daha da artar.

Küçük Ahmet Paşa, Kör Mahmut'un yiğitliği ve doğruluğundan etkilenerak onunla yakınlaşır ve bu genci oğlu gibi görmeye başlar. Küçük Ahmet Paşa ve ordusuyla birlikte Şam'a doğru yola çıkan Küçük Mahmut ile Paşa arasında çeşitli ülke meseleleri hakkında konuşmalar geçer ki yazar, bu konuşmalar aracılığıyla kendi ideolojik görüş ve düşüncelerini bazen Ahmet Paşa'nın bazen de Kör Mahmut'un ağzından dile getirir. Kör Mahmut, Küçük Ahmet Paşa'ya mızrakların ucundaki tuğların ne işe yaradığını sorunca, Paşa bunun "*ne Acem'den, ne Arap'tan ne de Rum'dan muktebes olmayıp has bir Türk*" âdeti olduğunu ifade ettikten sonra, Osmanlı devletinin asıl sahiplerinin Türk olduklarını anlatır. Paşa bu anlamda yazarın düşüncelerini aktarır. "*Şimdi aramızda yetmiş iki buçuk millet var ama yine bu mülkün temeli Türkün elindedir.*"³⁵ diyen Ahmet Paşa ile Kör Mahmut'un tartıştıkları diğer bir konu ise Osmanlı vezirlerinin sadrazamlık için neden bu kadar mücadele ettikleridir. "*Kör Mahmut şimdiye kadar vüzerâ arasındaki mühededât ve münefesâta bir mana veremiyor. Sahib-i mihr olmak için didişen bu zümrenin*"³⁶ aslında maddî menfaat kazanmak için büyük mücadeleler verdiklerini düşünmektedir. Bu anlamda Küçük Ahmet Paşa, bir vezirin sadrazam olması hâlinde elde edeceği serveti anlatır. "*Bir sadrazamın, müsaade-i bahta mazhar olursa, yiyip içtiğinden, dört tarafa savıp savurduğundan ma'ada beytü'l-mala 815 çiftlik, 476 değirmen, 1700 köle, 900 at, 1106 deve 2000 zırh, 130 çift altın üzenği ve on bir milyon iki yüz bin akçe kıymetinde 32 adet elmas para ve tam yüz milyon nakit akçe*"³⁷ kazandıracak bir makam için verilen mücadelenin nedenini daha iyi anlayan Kör Mahmut, daha sonra Osmanlı vergi sistemiyle ilgili sorular sormaya başlar. Bu

³⁴ age, s. 255.

³⁵ age, s. 271.

³⁶ age, s. 274.

³⁷ age, s. 274.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

anlamda halkın ağır vergiler altında ezildiğini vurgulamak isteyen yazar, Ahmet Paşa'nın ağzında halktan alınan vergiler hakkında bilgi verir. Halktan alınan vergilerin özellikle son dönemlerde büyük artış gösterdiğini belirten Ahmet Paşa, durumun vahametini anlatmak için şöyle bir örnek verir. “Vaktiyle bir koyundan bir akçe rüsum alınırken şimdi sekiz, hatta bazı Anadolu köylerinde zulmen otuz akçe alındığı, hâne âvarızı denilen verginin kırk akçeden üç yüz akçeye fırladığını” söyleyen Ahmet Paşa, bundan dolayı köylerin söndüğünü, “birçok ma'mur ve dil-şîn bağların, mahsuldâr tarlaların çalılık hâline”³⁸ geldiğini belirterek ülkenin durumunu gözler önüne sermeye çalışır. “Mütemediyen veren şu halka, şu müessesât-ı âliyenin bi'l-mukabele ne verdiğini bir türlü anlayamayan”³⁹ Kör Mahmut ise, halkı bu duruma düşüren devletin ne işe yaradığını, onların iyiliği için ne yaptığını merak eder. Yazar onun ağzından Osmanlı devletine karşı eleştirilerini sürdürür. “Hazine der alırsız, rüsum-ı ganem alırsız, rüsum-ı cemel der alırsız, avarız der alırsız, gulamiye der alırsız, durmadan dinlenmeden der alırsız, sizler hiç mi borçlu değilsiniz. Bu halka bir şey vermez misiniz?”⁴⁰

Trablusşam ve Mısır'da isyan eden Araplara karşı uzun ve yorucu mücadeleler veren Kör Mahmut, daha sonra Revan seferinde seferine katılır ve burada gösterdiği kahramanlıklar sayesinde savaşın kazanılmasında büyük rol oynar. Bağdat seferini konu alan bölüm ise, IV. Murat üzerine yoğunlaşır. Yazar, Bağdat'ın alınması gibi önemli bir olaya kısaca değindikten sonra, padişahın zevki için Bağdat'ta kan döktüğünü söyleyerek, Osmanlı hanedanlığına yönelik görüş, düşünce ve eleştirilerini dile getirir. IV. Murat'ın ölüm döşeğindeyken tahtın tek varisi Şehzade İbrahim'in boğulmasını vasiyet ettiğini, ancak Kösem Sultan'ın bu vasiyeti yerine getirmediğini söyleyen yazar, onun bu hareketini şiddetle eleştirir. Çünkü İbrahim kurtulmasaydı, hanedanlık sona ermiş olacaktı. Nitekim yazar daha sonra Osmanlı devletini tarihe gömenlere şükranlarını dile getirmekten de geri durmaz. “Bu sükût tarihin sadmesidir, mukadderatın kanat vuruşudur. Murat'ı yetiştiren ağaç, er veya geç yıkılmaya mahkûmdu. Çünkü kurtlanmıştı, dalları dikenliydi, meyvesi nahoştı. Yavuz, bütün kardeşlerini ve yeğenlerini öl-

³⁸ age, s. 276.

³⁹ age, s. 276.

⁴⁰ age, s. 276.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

dürdüğü zaman tek bir oğlu vardı. Romalıları mağlup edip de cihangirâne hülyalarla memleketine dönen Pirus'un başına düşüp ölüme intâc eden kiremit gibi mini mini bir seng-i kaza, Yavuz'un oğlunu da hayattan cüdâ edebilirdi. Fakat bir tesadüf, nasılsa vuku bulmadı. Murat'ın yegâne varis-i hükûmeti öldürmek istemesi o ağaç için bir an-ı inhidamdı, yine yıkılmadı. Yüz yetmiş sene sonra üçüncü bir sarsıntı daha vukua geldi. Selim-i Salis'in öldürüldüğü gün İkinci Mahmut'un da katli takarrür etmişti. Bu karar fiile çıksaydı. O nâ-mübarek ağaç kurumuş olacaktı. Ne çare ki, Kösem Sultan ruhu taşıyan bir kadın, Cevari Kalfa, bu mesut neticeyi tehire uğrattı, İkinci Mahmut'u ve onun şahsında mahut ağacı yaşattı. Nihayet millî bir hamle-i hüdüpesend, halayık ve kölelerin önüne geçemeyeceği bir müntakim darbe, bu beklenen akıbeti izhar etti ve o meşum ağaç kökünden kal' edildi."⁴¹

Kör Mahmut'un İstanbul'dan sonraki yeni durağı Yemen'dir. Yemen yolculuğu sırasında da karşılaştığı olaylar ve kişiler aynı bakış açısının getirdiği Osmanlıyı 'ötekileştirme' içerisinde verilir. Mısır'ın sosyal ve günlük hayatı hakkında bilgiler verildikten sonra, yazar kahramanına hem piramitleri, hem de Kahire'deki camileri gezdirir. Piramitler güzel ve temizken, Müslümanların ibadet ettikleri camiler pislik içindedir. Daha sonra Cidde'ye giden Kör Mahmut, burada da Müslümanların pislik içinde yaşadıklarını, şehrin pis kokudan yaşanamaz hale geldiğini gözlemler. Buradaki tavır da yukarıda söylediğimiz gibi Osmanlı-müslüman dünyasına bakışının sonucudur. Yemen'e geldikten sonra buradaki isyanı bastıran Kör Mahmut, bir kere daha padişah için değil, halk için mücadele ettiğini gösterir. Üç yıl isyancı Araplarla mücadele eder ve Mekke'ye geçtikten sonra âşık olduğu Zeynep'le birlikte bedeviler tarafından Vadiü'l-abbas'da öldürülür.

Cehennemden Selam da, *Deli Deryalı* ve *Kara Davut* romanlarında olduğu gibi, Cumhuriyetle birlikte değişen zihniyetin Osmanlıya bakışını angaje bir dille ifade eder. Kuru bir Türkçülük fikriyle kaleme alınan *Cehennemden Selam*'da olaylar şu düşünceleri ifade etmek için kurgulanmıştır. Bu anlamda yazar, romanda aşağıdaki düşünceleri savunmak ve ispatlamak amacıyla romanı kaleme almıştır.

⁴¹ age, s. 464.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

A- Türk ve Osmanlı ayrı şeylerdir. Romanda Türk - Osmanlı ayrımı yapılmış ve bu, bir çatışma biçiminde verilmiştir.

B- Bütün Osmanlı padişahları acımasız, kan dökücü hükümdarlardır. Aynı zamanda rüşvetçi, ahlâksız ve sadece kendi zevklerini düşünen insanlardır.

C- Osmanlı padişah ve vezirleri zevk ve eğlence içinde yaşarlarken, halk vergiler ve savaşlardan dolayı fakirlikle boğuşmaktadır.

D- Devlet otoritesi zayıf olduğu için ülkenin çeşitli yerlerinde isyan eden veya devleti tanımayan asiler, devlet görevlileri halka zulmetmekte ve kan dökmektedir. Padişahlar ise bu sorunlarla ilgilenmemektedirler.

E- Padişahların ve Osmanlı devlet adamlarının karşısına halkı çıkaran yazar, Osmanlıyı güçlü yapan şeyin hükümdarlar değil, onlardan çok daha ayrı ve üstün olan Türkler olduğu tezini savunur.

3.1 Halkın İçinden Çıkan Kahraman: Kör Mahmut

Cehennemden Selam'da başkahraman Kör Mahmut, Kuyucu Murat Paşa'nın Göksun yaylasında öldürttüğü Türkmenlerden birinin oğludur. Yazarın romanın fikrî yapısını kurguladığı Osmanlı-Türk ayrımında Kör Mahmut'u kahraman Türk imgesini temsil eden bir tip olarak verir. Roman, onun çeşitli zamanlarda ve coğrafyalarda başından geçen maceraları anlatmaktadır. Kör Mahmut'un en büyük özelliği cesareti ve kahramanlığıdır. Bu özelliği hem doğuştan, hem de on yıl kaldığı Diyarbakır'daki bir tekkede dervişlerden dinlediği kahramanlık hikâyelerinin etkisinden gelmektedir. On yaşlarında Kuyucu Murat Paşa'nın attığı kuyudan Çeşmi isimli bir sipahi tarafından kurtarıldıktan sonra, tekkeye bırakılan Kör Mahmut, yirmi yaşında tekkeden ayrıldığında yenilmez bir savaşçı olmuştur. Bu kahramanın diğer bir rolü de yazarın Osmanlı'ya ilişkin eleştirilerinde sözcü görevi görmesidir. Kör Mahmut şeyhin boynuna astığı muskayı tekkeden ayrılır ayrılmaz “görmek istediği büyük işlerin şerefini muskalara filan hisse ayırmak tabiatında”⁴²

⁴² age, s. 88.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

olmadığı için çıkarıp çöplüğe atar. At sırtında Hotin'e kadar gitmeye karar verir. Çünkü o sıralarda Osmanlı ordusunun Hotin seferine çıktığını duymuş ve bunun kendini göstermek için iyi bir fırsat olacağını düşünmüştür. Burada Baba Doğan adlı eski bir yeniçeriyle tanışan Kör Mahmut, bir iki küçük maceradan sonra Baba Doğan birlikte Hotin'den İstanbul'a doğru gitmeye karar verir. Kör Mahmut bu yolculuk sırasında cesaret ve kahramanlıklarını sergilemeye başlar. Haydutların tarafından soyulan bir adam yardım eden Kör Mahmut, haydut çetesini Baba Doğan'ın yardımıyla yok eder. Karahisar Kalesi önlerine gelen Abaza Paşa ile Murtaza Paşa'nın kuvvetleri arasında başlayan muharebenin ilk gününde Kör Mahmut sahneye çıkar ve büyük kahramanlıklar gösterir. Devlete isyan eden Abaza Paşa, kuvvetleriyle birlikte masum halka zulmeder. Murtaza Paşa ilk günün ardından kendilerinden çok fazla sayıda askere sahip olan Abaza Paşa'nın karşısında daha fazla dayanamayacakları düşüncesiyle kalenin ona teslim edilmesini teklif edince buna en çok Kör Mahmut karşı çıkar. Murtaza Paşa'ya kalenin kendisine değil, kasaba halkına ait olduğunu bu yüzden de kimseye vermeyeceğini yüzüne cesurca söyler. Uzun süren kuşatmada Abaza Paşa, kaleyi alamayacağını anlayınca birliklerini alıp bölgeyi terk eder. Kör Mahmut'un ününü bütün imparatorluk coğrafyasına duyuran burada gösterdiği yiğitlik olur. Karahisar'da yaşanan olaylar ve Kör Mahmut'un adı İstanbul'da çabuk duyulur. "*Başbuğ Mahmut ismi önünde eğilen*" halk, bu kahramanın "*bir şahs-ı meçhul*" olduğuna hükmetmişlerdir. Yazar, bu olayla başarıların ve zaferlerin padişahlara ve Osmanlı paşalarına değil de Kör Mahmut gibi Türk halkının içinden çıkmış isimsiz kahramanlara ait olduğu tezini ispatlamış olur.

Kör Mahmut Abaza isyanından sonra Dereli Halil isyanında da büyük kahramanlıklar gösterir. Burada da aklını kullanan Kör Mahmut, Dereli Halil'in yanına sığınıp Küçük Ahmet Paşa'nın mallarını elinden aldığını söyleyen bir fakir rolünü oynar. Dereli Halil de halkın içinde kendine yalvaran bu fakir adamın şöhretinin ne kadar yayıldığını gösterdiğini düşünerek, memnun olur. Kör Mahmut'u konağına davet eder ve içkinin su gibi içildiği gecenin sabahına yakın emeline ulaşan Kör Mahmut, Dereli'nin kellesini uçurup bir tas içinde Küçük Ahmet

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Paşa'ya gönderir. Osmanlı devletinin baş edemediği bu adamın kellesini alan Kör Mahmut'un ünü artık her tarafa yayılmış, halk arasında hakkında efsaneler söylenmeye başlamıştır.

Küçük Ahmet Paşa'nın sevgisini kazanan Kör Mahmut'un bundan sonraki seferi isyan eden Araplarla mücadele etmek için Trablusşam ve Mısır'a olur. Buralarda Ahmet Paşa'nın emrinde büyük mücadeleler veren Kör Mahmut, devlete isyan eden Emir Fahrettin'i yakalayıp İstanbul'a gönderir ve kızı Zeynep'e âşık olur. Yazar bu noktada Kör Mahmut gibi bir kahramanın duygusal ve romantik yanını vurgulamak ister. Zeynep'i de yanına alan Kör Mahmut daha sonra Revan Seferi'ne katılır. Burada da aynı şekilde büyük kahramanlıklar gösterir. Kör Mahmut bu savaşın kazanılmasında en büyük rolü oynamıştır. Şahın fillerini bir hile ile ele geçiren Kör Mahmut'un bu kahramanlığı, savaşın Osmanlı lehinde çabucak sonuçlanmasında en büyük etken olmuştur. Yazar, bu olaydan hareketle Revan Seferi'nin kazanılmasında asıl başarının padişaha değil de Kör Mahmut gibi bir Türk kahramanına ait olduğu fikrini bir defa daha ispatlamış olur. Bu arada Diyarbakır'da şeyhinin yanında bıraktığı Zeynep'in ikiz çocuk dünyaya getirdiğini öğrenen Kör Mahmut'un bu çocukların IV. Murat tarafından bizzat acımasızca öldürülmesinden dolayı Osmanlı'ya olan nefreti daha da artar. Kendisi düşmanlarla savaşırken, Zeynep'in ilm-i kimya yoluyla nesnelere altına çevirmek hususunda verdiği sözü yerine getiremediğinden dolayı öfkelenen padişah, altı aylık çocukları ayakları altında ezer ve anneleriyle birlikte bir çuvala koydurtup Dicle nehrine attırır. Kör Mahmut ise son anda karsını boğulmaktan kurtarır. Padişahın bu acımasızlığına rağmen ülkesi ve halkı için mücadeleden vazgeçmeyen Kör Mahmut'un son seferi Yemen ve Arabistan üzerine olur. Sipahibaşı olarak gittiği bu coğrafyada devlete başkaldırıp halka zulmeden Arap emirleriyle savaşan Kör Mahmut, Zeynep'le birlikte bedevîler tarafından öldürülür.

Cehennemden Selam'ın bu başkahramanından sonra gelen çok sayıda kahramanı vardır. Bu kahramanları özelliklerine göre iki gruba ayrılmış gibidir. Birincisi, IV. Murat, Kuyucu Murat Paşa, Kösem Sultan gibi tarihî şahsiyetlerin yanında, ikinci grupta Kör Mahmut'un çeşitli vesilelerle ilişki kurduğu kurmaca kahramanlar

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

yer almaktadır. Bu kahramanlar arasında, devlete baş kaldırmış olan Tanrıbilmez, Dağlar Delisi, Baldırı Kısa, Köse Ahmet, Ağaçtan Piri, Baba Doğan, Rumiye Şeyhi, Zeynep gibi kahramanlar ön plâna çıkarlar. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçişte yaşanan zihniyet değişimin bir yansıması olarak, yazarın Osmanlı padişahlarına ve devlet adamlarına karşı olumsuzlayıcı bir yaklaşımı vardır. Bu da daha çok tarihî şahsiyetlerin anlatılmasında ortaya çıkmaktadır.

5.1 *Cehennemden Selam'* da Bir Osmanlı Padişahı: IV.

Murat

Uluslaşma sürecinde Cumhuriyet ideolojisinin Türk tarihini yeniden ele alma ve yorumlama faaliyeti içinde oldukça önemli bir yere sahip olan ve büyük bir yoğunlukla Osmanlı tarihi üzerinde gerçekleştirilen "ötekileştirme" çabasının bir yansıması olarak Osmanlı tarihini konu alan romanlarda, Osmanlı padişahlarının olumsuzlayıcı bir bakış açısından yansıtıldığını söylemek mümkündür. *Cehennemden Selam'* da da bu anlamda IV. Murat'ın kişiliği üzerinde durulurken sürekli onun zalim, acımasız, para ve zevk düşkünü, halkını ve ülkesini düşünmeyen sadece kendi rahatını ve şöhretini düşünen bir padişah olduğu vurgulanır. IV. Murat, "tahta çıktı çikalı kafa kesmekten başka bir şey düşünmeyen, kâinatı sadece kandan ibaret görmeye alışmış ve alıştırılmış"⁴³ bir padişah olarak tanıtılır. Tütün içtiği için her gün elli adam öldürmekle suçlanan IV. Murat'ın Bağdat'ı fethi edişi de küçük bir olay olarak gösterilir. Şehrin alınmasına kısaca değinen yazar, daha sonra padişahın Bağdat halkına eziyet ettiğini yine aynı bakış açısının sonucu olarak yansıtır. "Hünkâr, hayalinde açılan ceriha-i inkisârı ancak kan dökmekle avutuyordu. Bağdat'ın istirdâdından sonra etrafa dağıttığı takip kollarının getirdiği üserayı saklatıyor, adetleri bini bulunca karşısına dizdirerek hepsini birden kestiriyordu. Bin kellenin ân-ı vahitte yere düşmesi nadide bir manzaraydı ve hünkâr kendi eser-i icadı olan bu şekl-i siyasetteki fevkalâdeliğe hayran olarak bir an için, beşuş ve mahzuz bir sima takınurdu."⁴⁴ Bu noktada yazar padişahın zalimliğiyle ünlü Roma kralı Neron'a da benzetir ve onunla mukayese de eder. IV. Murat'ın Neron'dan daha zalim olduğu

⁴³ age, s. 238.

⁴⁴ age, s. 422.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

vurgulanır. “Neron bütün Romalıları birden kesmediği için üzölmüştü. Payitahtındaki halkın tek bir boyuna mâlik olmasından yani Roma sekenesinin yüz bin başlı ve tek boyunlu bir mahluk suretinde yaratılmadığından dolayı izhâr-ı telehhüf etmişti. Murad-ı rabi’, ondan daha ibda’kâr bir dimağa yahut daha ciddi ve kuvve-i teşebbüsiyeye mâlik imiş ki, bin kelleyi bir anda düşürmek hususunda ibraz-ı acz etmiyordu.”⁴⁵

IV. Murat’ın acımasızlığının ve zalimliğinin asıl derecesi, Kör Mahmut’un altı aylık çocuklarına ve Zeynep’e yaptığı işkencede kendini gösterir. Yazar, onun bu tarafını okuyucunun gözünde etkili bir hâle getirmek için bu olayı kurgular. Kör Mahmut Revan’dayken Diyarbakır’da bıraktığı Zeynep ve çocukları tekede kalmaktadırlar. Bu arada tekkeyi ziyaret eden padişah Zeynep’le tanışır. Zeynep’in ilm-i kimya ile uğraştığını ve çeşitli maddeleri altına dönüştürebileceğini işitince gözleri kamaşan padişah, ona gereken masraflar için bir miktar da para verir. Ancak Zeynep bu işi başaramaz. IV. Murat da kandırıldığını düşünüp büyük bir öfkeye kapılır ve iki küçük çocuğu bizzat ayakları altında ezerek öldürür. Zeynep’i de ölü çocuklarıyla birlikte bir çuvala koydurup Dicle nehrine attırır.

Romanda IV. Murat’ın başka özelliklerine de dikkat çekilir. Zalim ve kan dökücü bir hükümdar olmasının yanında, para düşkünü ve kendini herkesten üstün gören, etrafındakilere karşı bilgiçlik taslamaktan büyük zevk alan padişah ne kadar bilgili olduğunu gösterebilmek için “ulemâ takımını karşısına alıp” onlara çeşitli dinî ve ilmî konularda anlamsız sorular sorar ve dönüp cevabını kendi vererek, ulema karşısında ne kadar bilgili olduğunu gösterir. Padişahın para ve rüşvet düşkünlüğünü anlatmak için iki örnek verilir. İlki Bağdat Seferi sırasında vefat eden Sadrazam Bayram Paşa’nın daha cenazesi yerdeyken padişahın onun çadırına koşup mallarına el koymasıdır. Bu sahne romanda şöyle verilir. “Hünkâr haberi alır almaz, cenaze peşinde koşan bir dilenci hırsıyla hemen müteveffanın çadırına koşmuş ve bir kassam kâtibi gibi emvâl ve eşyasına bizzat vaz’-ı yed etmişti. Vezirin hazine çadırında birçok sandıklar vardı. Dördüncü Murat cesedin gasl ve

⁴⁵ age, s. 422-423.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

tekfinini bile beklemezsiniz o sandıkları birer birer açtırmış ve çok kıymetli birtakım eşyayla karşılaşınca:

- Allah rahmet etsin-demişti- bu eşyayı benim için ihzar ettiği anlaşılıyor. Ne kadirşinas vezir imiş."⁴⁶ Padişaha yöneltilen suçlamalardan biri de onun devlet makamlarını rüşvet karşılığı insanları satmakta olmasıdır. IV. Murat, kendi silahlarını Şam valisi ve görevden aldığı valiyi ise geliri daha düşük bir vilayete vali yaptıktan sonra, "silahların selefine haber göndererek yirmi altın versin kendisini yine Şam'a göndereyim" demiştir.

Yazarın IV. Murat'la ilgili bir diğer iddiası, onun eşcinsel eğilimlere sahip olduğudur. Yazar, padişahın Revan Seferi'nde gördüğü Emir Gûneoğlu'yla ilişkisinden hareketle onun eşcinsel eğilimlere sahip olduğunu vurgulamak ister. Padişah "Tam bir erkek güzeli olmasına işareten Yusuf ismiyle tevsim ü vüzerât payesiyle taltif ettiği gibi" ona Emirgân'da çok güzel ve değerli bir köşk de hediye etmiştir. IV. Murat, Revan'dayken onun sarayına gitmiş, orada "eşsiz bir zevk delâli ihtisası" görmüştür. Bu adam da padişahın zaaflarını iyi bilen Yusuf Paşa, İstanbul'daki köşkünde padişah için zevk âlemleri düzenler. Yusuf Paşa, Bağdat dönüşü padişahı memnun etmek için çareler düşünürken, adamlarından Çemberlitaş civarındaki bekâr evlerinden birinde "çok dilber bir genç" bulunduğu haberini alınca çok sevinir. Bu gençle padişahın duygularını coşturacağına düşünür. Ancak bu delikanlı IV. Murat'ın Dicle nehrine attığı Zeynep'ten başkası değildir. Padişahın zulmünden korktuğu için erkek kılığına girip Kör Mahmut'la birlikte İstanbul'a gelmiştir. Yusuf Paşa, adamları aracılığıyla yaptığı teklifle onu köşkünde kalmaya, bunun karşısında da yüklü miktarda para kazanmaya ikna eder. Zeynep de çocuklarının intikamını alabilmek için Sinan adını alarak erkek kılığında köşke gitmeye karar verir. Padişah Sinan'ı görünce ondan çok etkilenir. İçki ve eğlence âlemlerinde Sinan'la birlikte zevk süren padişah onun hazırladığı zevk verici iksirden çok hoşlanır. Ancak bu iksir padişahı yavaş yavaş zehirlemek için hazırlanmış bir karışımdan başka bir şey değildir.

⁴⁶ age, s. 399.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Sonuç

Batı toplumlarında uluslaşma sürecinin başlamasıyla milliyetçilik akımı arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu açıktır. Milliyetçilik hareketleri Avrupa’da Fransız Devrimi’nden sonra ulus devletlerin doğmasının temel nedeni olarak gözükmektedir. Ulus-devlet anlayışı yeni bir tarihsel ve sosyolojik dönemin habercisidir. Bu da doğrudan modernleşme hareketiyle bağlantılıdır. Yani ulus-devlet modeli modern çağın devlet biçimidir denilebilir. Ulus-devlet modeli, yeni bir siyasal ve sosyal zemin oluşturmak ve bu zemin üzerine yeni bir millet, kültür ve gelecek algısı üretmekle varlığını koruyabilmektedir. Bunu gerçekleştirmek için eğitim, hukuk gibi aygıtları kullanan ulus-devlet modeli edebiyatı da kendi siyasal ve sosyal söylemini üretip, kitlelere ulaştıran bir aygıt olarak algılar. Edebiyata bu anlamda toplumu dönüştürücü rol yüklemek, aynı zamanda onu kanonlaştırmak demektir. Osmanlı’dan Cumhuriyet’te geçişte ortaya çıkan Türk modernleşmesi de bu anlamda edebiyattan ve sanatçılardan yararlanmıştır. Cumhuriyet devrimi kendi siyasal ve sosyal görüşlerini edebiyat üzerinden de üretmiştir. Şiir ve tiyatronun yanında roman da niteliği itibariyle kanonik söyleme çok yatkın bir türdür. Romancılar eserleri aracılığıyla resmî ideolojinin söylemlerini dile getirmekten geri durmamışlardır. Roman türü içinde popüler bir tür olarak tarihî-macera romanlar, yeni bir tarih ve millet şuuru kurgulamak için en elverişli tür olmuştur. 1927–1940 yılları arasında yayımlanan tarihî-macera romanlara bakıldığında yeni dönemin istediği tarih ve millet algısını yoğun bir şekilde dile getirildiği görülmektedir. Turhan Tan’ın 1928’de yayımlanan ve IV. Murad dönemini anlatan *Cehennemden Selam* adını taşıyan romanında da bu kanonik söylemi bulmak mümkündür. Yazar, romanını Osmanlı-Türk ayrımı üzerine kurmuştur. Romanın aslî kahramanı Kör Mahmut’un heyecan dolu maceraları eşliğinde yeri geldikçe Osmanlı padişahları, devlet adamları ve bütünüyle Osmanlı sistemi çeşitli olaylardan hareketle eleştirilmiştir. Yazar, Osmanlı’yı zaferlere taşıyan asıl unsurun Anadolu insanı olduğu fikrini ispat etmeye çalışmakta ve Osmanlı padişahlarının gerçekte halkı düşünmeyen, zalim ve gaddar insanlar olduklarını vurgulamaya çalışmaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

KAYNAKÇA

- BELGE, Murat, “Genesis “Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni”, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- BELGE, Murat, “Türkiye’de Kanon, **Kitap-lık**, Sayı: 68, Ocak 2004.
- ÇIKLA, Selçuk, “İnkılâp Edebiyatı”, **Hece Hayat-Edebiyat-Sanat Özel Sayısı**, Sayı:90/91/92, Haziran-Temmuz-Ağustos, 2004
- ÇIKLA, Selçuk, “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Yıl:4, Sayı:13-14, 2007.
- JUSDANİS, Gregory, **Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür**, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1998.
- KACIROĞLU, Murat, **Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanı (Yapı ve Tema 1919-1928)**, Kriter Yayınları, İstanbul 2008.
- KOZANOĞLU, Abdullah Ziya, **Kızıl Tuğ**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2004.
- TAN, Turhan, **Cehennemden Selam**, İktisad Matbaası, İstanbul 1928.
- TAŞTAN, Zeki, “Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar(Türk Tarihi İle İlgili 1871-1950)” İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000
- TAŞTAN, Zeki, “Cumhuriyet Dönemi Tarihî Romancılığımızda Dikkat Çekici Bir Eser: *Kara Davut* ve Devrinde Uyandırdığı Akisler”, **II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, 10-12 Nisan 2006, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2007, s. 576-588.
- TEKELİOĞLU, Orhan, “Edebiyatta Tekil Bir Ulusal Kanonun Oluşmasının İmkânsızlığı Üzerine Notlar”, **Doğu-Batı Dergisi**, , Yıl:6, Sayı:22, Şubat-Mart-Nisan 2003.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

TEPEDELENLİOĞLU, Nizamettin Nazif, **Deli Deryalı**, Kanaat
Kütüphanesi-Akşam Matbaası, İstanbul 1928.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*